

Соціально-трудоий потенціал регіону і міграційна мобільність молоді: тенденції та наслідки взаємовпливу

Сторожук О.В.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2024	Економіка	316.334.2:314.72

DOI:<https://doi.org/10.5281/zenodo.14635306>

Анотація. У статті авторкою окреслено тенденції міграційної мобільності в Україні та її вплив на соціально-трудоий потенціал регіонів, зокрема на прикладі Кіровоградської області. Визначено ключові аспекти взаємозв'язку між переміщенням населення і економічним розвитком регіонів прийому та відправлення. Особливу увагу приділено ролі молоді як рушійної сили адаптаційних процесів, проблемам інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у соціально-економічну структуру та викликам, пов'язаним із забезпеченням базових потреб, житлом і допомогою у працевлаштуванні. Визначено, що міграційна мобільність сприяє як соціокультурному обміну, так і загостренню дисбалансів на ринку праці. Розглянуто дієвість заходів місцевої влади та громадських організацій, спрямованих на підтримку та інтеграцію ВПО.

Ключові слова: міграційна мобільність, внутрішньо переміщені особи (ВПО), соціально-трудоий потенціал, регіони прийому і відправлення, молодь.

Social and labor potential of the region and migration mobility of youth: trends and consequences of mutual influence

Annotation. The article argues for the relevance of studying the migration mobility of young people in relation to the social and labor potential of the regions of Ukraine in the context of the war of 2024. It is proved that the war has significantly transformed the demographic and economic structure of the country, causing significant migration flows, in particular among young people, who are the most mobile social group. The main trends in migration mobility are highlighted, including the departure of skilled workers abroad, as well as the movement of young people within the country to safer regions. Special attention is paid to the impact of forced migration on regional social and labor potential, in particular, the shortage of labor in the sending regions (Sumy and Chernihiv regions) and the oversaturation of labor markets in the receiving regions (Dnipropetrovs'k, Kyiv, Lviv regions). The article also argues that the migration mobility of young people can have both positive and negative consequences for the social and labor potential.

On the one hand, the outflow of skilled personnel creates risks for the economic development of the regions of origin. On the other hand, the experience gained and new professional competencies can become a resource for further growth. The author highlights the need for a systematic approach to the integration of IDPs, including the involvement of local communities, government support and international partners. It is concluded that youth

---

¹ кандидат економічних наук, доцент, Центральноукраїнський національний технічний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9450-7704>

migration mobility is a complex multidimensional phenomenon that affects both demographic and economic processes in Ukraine. It is argued that optimization of migration policy and development of institutional mechanisms for reintegration of young people into the domestic labor market are key areas for ensuring sustainable development of the country's regions.

Keywords: migration mobility, internally displaced persons (IDPs), social and labor potential, regions of reception and departure, youth.

Вступ

Питання міграційної мобільності молоді у взаємозв'язку із соціально-трудовим потенціалом регіонів України є дуже актуальним в умовах війни, оскільки воно відображає визначальні проблеми, з якими стикається країна в цей час. Війна призвела до значного переміщення людей, особливо молодих, які шукають безпеку та можливості для роботи в інших регіонах або за кордоном. Це, в свою чергу, впливає на соціально-трудовий потенціал регіонів, зокрема на рівень зайнятості, соціально-економічний розвиток територій та соціальну стабільність.

Стійкий інтерес до цієї тематики свідчить про гостроту проблеми. Так, авторський колектив науковців, а саме, Пищуліна О., Юрчишин В., Стецюк П., Міщенко М. досліджують роль міграційних процесів у повоєнному відновленні України та політиці міграції ЄС і країн Східного партнерства [1]. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульска О. П., Бараняк І. Є., Карп'як М. О. проводять та аналізують соціологічні дослідження щодо міграційної мобільності молоді в умовах війни [2]. Пітюлич М., Федак Ю., Гембік М., Тирпак С. пропонують у своїй праці новітні підходи до управління міграційною мобільністю населення в умовах воєнних конфліктів [3]. Глушко Д. вивчає регіональний розподіл переселенців в Україні [4]. Учені Іляш О. і Бараняк І. досліджують міграційні аспірації української молоді в умовах війни [5].

Тема залишається актуальною, оскільки виїзд молоді та працездатного населення з України до країн ЄС призводить до зниження соціально-трудового потенціалу в регіонах, що ускладнює відновлення економіки на місцевому рівні. Внутрішні міграційні потоки в Україні, спричинені війною, призвели до збільшення кількості біженців і внутрішньо переміщених осіб, що має серйозні демографічні, економічні та соціальні наслідки для країни. Міграція кваліфікованих кадрів зменшує можливості для розвитку місцевих підприємств і зростання регіональної економіки.

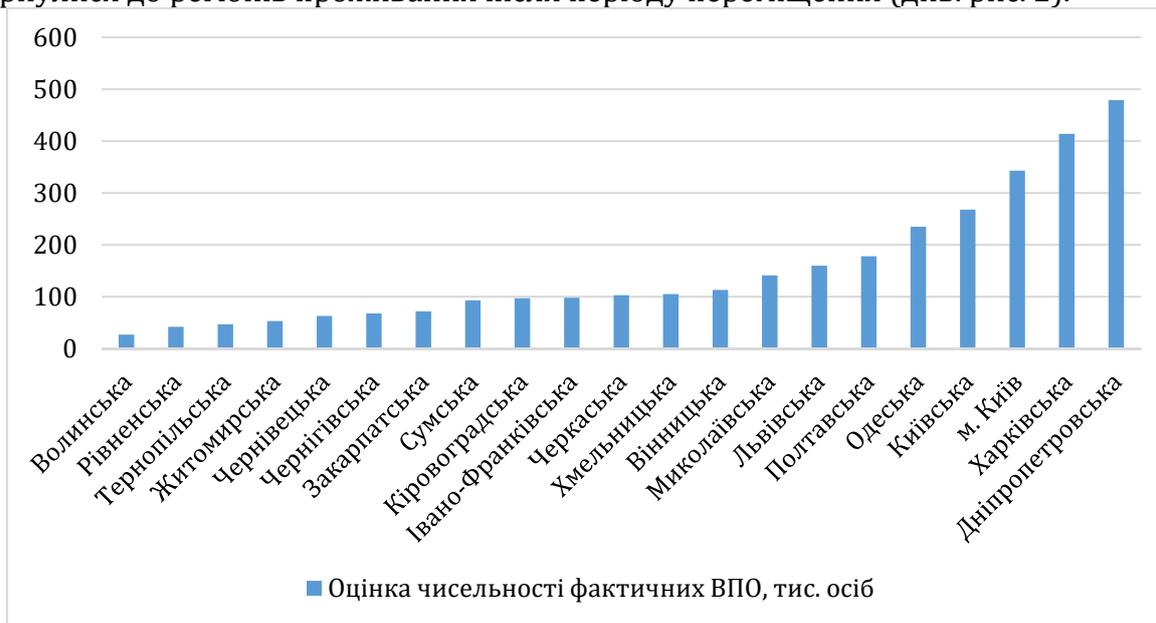
Метою статті є дослідження взаємовпливу міграційних процесів молоді і соціально-трудового потенціалу регіону та виявлення його соціально-економічних наслідків в розрізі регіонів, і зокрема, у Кіровоградській області.

Результати

Повномасштабна війна істотно впливає на міграційну мобільність молоді в Україні, створюючи нові виклики та трансформації у міграційних потоках. Вимушене переміщення значної частини населення, зокрема, 3 млн 548 тис. осіб ВПО станом на квітень 2024 року, супроводжується зміною пріоритетів, де на перший план виходять безпека, стабільність та захист членів сім'ї [6, с. 1].

Молоді люди, як найбільш мобільна соціальна група, демонструють високий рівень адаптації до нових умов, проте одночасно стикаються з обмеженнями у доступі до освіти, працевлаштуванні та ресурсів у місцях переміщення, що впливає на їх професійне й особистісне зростання. Переважна більшість ВПО (57%) висловлюють намір залишитися у поточних місцях перебування, тоді як лише 3% розглядають подальшу міграцію, що свідчить про потенційне скорочення мобільності серед молоді після стабілізації ситуації на поточному місці перебування. Крім того, з-поміж 31% ВПО, які обмірковують повернення, 60% пов'язують це із завершенням війни, що додатково ускладнює формування довгострокових планів молоді в контексті міграції [6, с. 1]. За

результатами досліджень станом на квітень 2024 р. наведена чисельність зареєстрованих ВПО за регіонами України (див. рис. 1) та чисельність осіб, що повернулися до регіонів проживання після періоду переміщення (див. рис. 2).

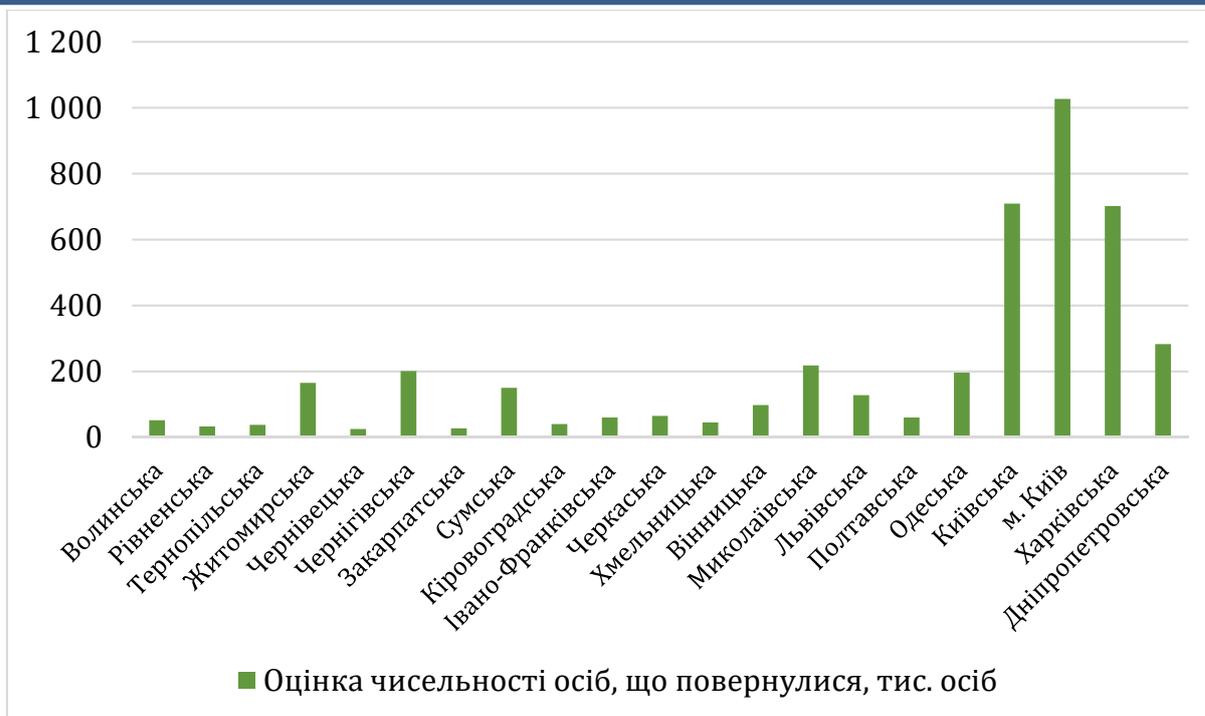
Рис. 1. Чисельність зареєстрованих ВПО за регіонами України

Джерело: сформовано авторкою на основі [6, с. 10]

Наведені дані показують, що внутрішньо переміщені особи (ВПО) значною мірою зосереджені в регіонах, наближених до зон активних бойових дій (Дніпропетровська, Харківська), а також у більш безпечних областях, таких як Львівська, Київська чи Чернівецька. Молодь, як найбільш активна демографічна група, є діяльним учасником цих процесів через потребу в доступі до житла, освіти, медичних послуг і роботи. Значна частка осіб, що повернулися до своїх регіонів (особливо в Київській, Харківській, Чернігівській областях) свідчить про обмеженість ресурсів у місцях тимчасового перебування, що змушує молодь і сім'ї з дітьми приймати ризиковані рішення про повернення.

Соціально-трудоий потенціал регіонів значною мірою залежить від доступності робочих місць, інфраструктури та якості життя. Переміщення населення призводить до дефіциту трудових ресурсів у регіонах відправлення (Чернігівська, Сумська області), що знижує їх економічний потенціал. Перевантаження ринків праці в регіонах прийому (Дніпропетровська, Львівська, Київська області) загострює конкуренцію за робочі місця, особливо для молоді. Відбувається також поглиблення дисбалансу в потребах регіонального ринку праці, до прикладу, у Дніпропетровській області, де є значні житлові потреби, попит на соціальні, комунальні та гуманітарні спеціальності може зростати, але не завжди знаходити відповідну пропозицію.

Позитивні наслідки взаємовпливу міграційної мобільності і соціально-трудоого потенціалу виявляються в тому, що молодь в регіонах прийому може отримувати нові професійні навички або кваліфікацію. Мобільність молоді сприяє розвитку нових ініціатив у регіонах з високою концентрацією ВПО, зокрема у сфері волонтерства чи бізнесу, а також дифузії досвіду та культурних зв'язків між населенням різних регіонів.

Рис. 2. Чисельність осіб, що повернулися до регіонів проживання після періоду переміщення

Джерело: сформовано авторкою на основі [6, с. 10]

Щодо зворотної сторони цих процесів, то тут варто зазначити, що у регіонах відправлення (Сумська, Херсонська, Харківська, Запорізька, Чернігівська області) відбувається зниження рівня трудового потенціалу. Ці області ризикують втратити кваліфікованих працівників і молодь через тривале переміщення або небажання повертатися. З іншого боку, відбувається перенасичення ринків праці у регіонах прийому. Так, у Києві та Дніпропетровській області конкуренція серед молоді уже призводить до безробіття та поширення неформальної зайнятості. Так, за даними Державної служби зайнятості, у 2023 році найвищий рівень безробіття саме серед людей у віці до 35 років спостерігався у Дніпропетровській (12,19 тис. осіб), Львівській (7,54 тис.), Київській (7,41 тис.), Житомирській (6,68 тис.), Рівненській (6,16 тис.) та Полтавській (6,0 тис.) областях [7].

Ще одним негативним чинником є те, що молоді сім'ї з дітьми, які потребують соціальної підтримки (житла, освіти, медичних послуг, базових товарів), створюють додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру.

На думку вимушено переміщених осіб, освіта є менш значущим мотиватором (16%) в межах застосування стратегій подолання проблем для пристосування до життя в умовах переміщення [6, с. 9]. Це свідчить про те, що міграційна мобільність молоді наразі спрямована не на отримання освіти, а на виживання та забезпечення базових потреб. Проте регіони з розвинутою освітньою інфраструктурою (Львівська, Київська, Одеська, Вінницька області) мають потенціал стати центрами для залучення молоді до навчання та працевлаштування.

Кіровоградська область займає особливе місце у системі внутрішньої міграції України, оскільки вона географічно віддалена від зони активних бойових дій, але не має достатніх ресурсів та інфраструктури для масштабного прийому та інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Згідно зі статистичними даними, у Кіровоградській області налічується 97 тис. ВПО, що проживають у регіоні, 40 тис. осіб, які повернулися до області [6, с. 10]. Ці показники свідчать про відносно невелику міграційну активність у порівнянні з більш безпечними або економічно розвиненими регіонами, такими як

Львівська чи Київська області. Однак, у Кіровоградській області є певні особливості, які впливають на її соціально-трудова потенціал.

Кіровоградська область, через географічне розташування в центрі України, виконує роль транзитного пункту для ВПО, які прямують із постраждалих регіонів (Харківська, Донецька, Запорізька області) до більш безпечних областей України (Закарпатська, Львівська). Це обмежує осідання значної частини молоді, яка має більше шансів знайти роботу або освіту у більш розвинених регіонах.

Основною причиною проблем адаптації для ВПО у Кіровоградській області є житлові потреби [8]. В умовах недостатньо розвинутої житлової інфраструктури та обмежених ресурсів, молодь і домогосподарства з дітьми зіштовхуються зі складнощами у забезпеченні базових умов проживання. Близько 80% переселенці, які проживають у Кропивницькому, вирішують житлові проблеми, орендуючи житло [8]. Відмітимо, що Кіровоградська область традиційно не є регіоном із високим рівнем економічного розвитку. Через це вона менш приваблива для молоді з точки зору довгострокового працевлаштування або кар'єрного зростання. Крім того, область має обмежену кількість великих підприємств і робочих місць для висококваліфікованих фахівців, що змушує молодь шукати можливості в інших регіонах або за кордоном. Область демонструє помірний рівень розвитку соціальної та освітньої інфраструктури, що також впливає на міграційну мобільність молоді. Освітні заклади, хоча і наявні, не забезпечують достатньої кількості актуальних освітньо-професійних програм або можливостей для розвитку молодих спеціалістів.

Для ефективного використання трудового потенціалу ВПО, місцева влада планує реалізацію програм соціальної підтримки. Наприклад, у Кропивницькому затверджено Комплексну програму соціальної підтримки, адаптації та інтеграції ВПО, в якій заплановані (але поки що не реалізуються через фінансові обмеження) житлові ініціативи, зокрема, облаштування місць компактного проживання, залучення грантів і міжнародної допомоги для забезпечення житлом.

Важливою ланкою інтеграції переселенців є діяльність громадських організацій. Наприклад, ГО «Наша рада» в рамках проекту «Наша підтримка» протягом шести місяців 2023 року допомагала адаптації переселенців, створивши клуб для дітей, де були організовані психологічні групи підтримки та культурних ініціатив. Результатом таких ініціатив стало налагодження соціальних зв'язків між переселенцями та місцевими жителями, що важливо для формування нових соціальних структур у громадах. На сьогодні, цей проект, на жаль, завершено.

Отже, інтеграція ВПО у Кіровоградській області відображає взаємозалежність між міграційною мобільністю та соціально-трудова потенціалом регіону. З одного боку, регіон отримує додатковий трудовий потенціал, що може сприяти розвитку економіки. З іншого боку, адаптація ВПО вимагає значних фінансових, соціальних та організаційних зусиль. Позитивний взаємовплив можливий за умови системного підходу, який включає розробку довгострокових програм підтримки міграційно активного населення, створення умов для працевлаштування молоді, розвиток локальної інфраструктури, орієнтованої на нові виклики та сприяння громадській активності переселенців.

Як свідчить статистика досліджень, вимушено переміщені особи, серед яких переважають жінки (60%), потрапляють у ситуацію значних перешкод у працевлаштуванні через брак вакансій та низький рівень оплати праці [9]. Такі обставини знижують економічну активність регіону та стримують його розвиток. При цьому працевлаштування жінок, зокрема у сфері підприємництва, має суттєвий потенціал для стимулювання економічного зростання, адже частка жінок-підприємниць серед молоді становить до 21% [9]. Відновлення та підвищення соціально-трудова потенціалу можливе за рахунок імплементації європейських практик гендерної рівності, підтримки професійного розвитку жінок та розбудови інфраструктури для догляду за

дітьми. Забезпечення рівних умов праці для жінок і чоловіків сприятиме не лише інтеграції ВПО, але й підвищенню рівня ВВП країни. Таким чином, міграційна мобільність молоді та її інтеграція в економічні процеси є ключовими факторами підвищення соціально-економічного потенціалу регіонів.

Стійкий глобальний тренд майбутнього, пов'язаний із демографічними зсувами та міграційними процесами, створює нові виклики для розвинених економік, які стрімко старіють. У країнах Європи, Північної Америки та Східної Азії спостерігається зменшення частки молоді, гальмування рівнів народжуваності та збільшення тривалості життя. Після 2040 року у багатьох з цих країн очікується скорочення загальної чисельності населення, що значно вплине на економічну стабільність і соціальні структури [10]. В Україні, яка переживає ще більш складні демографічні виклики, міграційні процеси та зниження рівня народжуваності формують нові контури соціально-економічного розвитку, створюючи ризики і можливості для соціально-трудоного потенціалу регіонів.

Міграційна мобільність молоді в умовах війни та глобалізації набуває особливого значення. З одного боку, втрата значної кількості економічно активного населення через еміграцію та переміщення створює ризики для розвитку регіонів, зокрема таких як Сумська чи Чернігівська області. З іншого боку, внутрішня міграція молоді до безпечніших регіонів або мегаполісів відкриває можливості для зміцнення соціально-трудоного потенціалу приймаючих територій (Київська, Львівська, Кіровоградська, Дніпропетровська області).

Для України міграційний і демографічний тренди мають довгострокові наслідки. Низький рівень народжуваності та високий рівень еміграції можуть призвести до того, що частка пенсіонерів перевищить частку працездатного населення. Це зумовить підвищений попит на трудові ресурси, включаючи трудових мігрантів з-за кордону. Для мінімізації негативних наслідків демографічних змін необхідним є розвиток міст, таких як Київ, Вінниця, Кропивницький, Львів, Одеса, Ужгород, Харків, Черкаси та інших, які відіграють важливу роль у збереженні соціально-трудоного потенціалу. У цих містах необхідно створювати інфраструктуру для залучення молоді, розвивати програми працевлаштування та перекваліфікації, а також забезпечувати доступне житло для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та молодих сімей з дітьми.

Отже, демографічні та міграційні процеси в Україні можуть як послабити, так і посилити соціально-економічну стабільність залежно від ефективності управлінських заходів. Для відповідного реагування на глобальні демографічні зміни необхідно розробляти інституційні механізми реінтеграції мігрантів, впроваджувати довгострокові програми розвитку ринку праці та інвестувати в освітню інфраструктуру. Міграційна мобільність молоді, хоч і створює значні виклики, може стати драйвером соціально-економічного відновлення за умови правильного управління і стратегічного планування. Оптимізація міграційної політики, залучення міжнародної підтримки та стимулювання економічної активності молоді є ключовими завданнями для України у контексті глобальних трендів демографічних і міграційних змін.

Висновки

Отже, проведене дослідження підтверджує, що міграційна мобільність молоді в умовах війни та глобальних демографічних викликів є вагомим чинником, який визначає соціально-економічний потенціал регіонів. Внутрішньо переміщені особи (ВПО), зокрема молодь, становлять значний резерв трудових ресурсів, проте їх інтеграція в приймаючі громади стикається з численними бар'єрами, такими як дефіцит робочих місць, недостатня інфраструктура та обмежені соціальні програми. Виявлено, що регіони відправлення, такі як Сумська, Чернігівська чи Запорізька області, ризикують втратити кваліфіковані кадри, тоді як у регіонах прийому (Київська, Львівська, Дніпропетровська області) спостерігається перевантаження ринків праці, що

може надалі загострювати конкуренцію та сприяти зростанню неформальної зайнятості. Водночас міграційна мобільність сприяє соціокультурному обміну, розвитку підприємницьких ініціатив і волонтерської діяльності, що позитивно впливає на згуртованість громад.

Проведене дослідження також акцентує увагу на тому, що для посилення соціально-трудового потенціалу регіонів необхідні системні заходи, спрямовані на покращення доступу до роботи, освіти, медичних і соціальних послуг для молоді. Успішна інтеграція ВПО можлива за умови розробки довгострокових програм підтримки, розвитку місцевої інфраструктури, орієнтованої на нові виклики, та імплементації європейських практик гендерної рівності й захисту прав працівників. Особливе значення має створення умов для професійного розвитку жінок, залучення їх до підприємництва, що може сприяти стимулюванню економічного зростання.

Перспективи майбутніх досліджень можуть стосуватися розробки механізмів адаптації молоді до умов внутрішньої та зовнішньої міграції, аналізу ефективності місцевих програм інтеграції ВПО, а також оцінки довгострокових наслідків демографічних змін для ринку праці України. Крім того, важливо дослідити роль освітньої та медичної інфраструктури у підтримці молоді й можливості розробки інноваційних стратегій залучення інвестицій для розвитку регіонів приходу. Результати таких досліджень допоможуть сформувати цілісну державну політику у сфері міграції та соціального розвитку, яка забезпечить сталий розвиток країни в умовах глобальних демографічних і економічних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Пищуліна О., Юрчишин В., Стецюк П., Міщенко М. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. Київ: Центр Разумкова, 2023. 265 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення: 20.12.2024 р.)
2. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Карп'як М. О. Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 72 с.
3. Пітюлич М. М., Федак Ю. Ю., Гембік М. В., Тирпак С. Б. Сучасні тенденції та підходи до регулювання міграційної мобільності населення в умовах війни. *Регіональна економіка* 2024, №2. С. 103-113. URL: https://re.gov.ua/re202402/re202402_103_PityulychMM,FedakYuYu,HembykMV,TyrpakSB.pdf
4. Глушко Д. В яких регіонах України найбільше переселенців: інфографіка. Гвара Медіа: сайт. 23.11.2023. URL: <https://gwaramedia.com/u-iakykh-rehionakh-ukrainy-naubilshe-pereselentsiv-ostanni-dani>
5. Іляш, О., & Бараняк, І. (2023). Міграційні аспірації молоді України в умовах війни. *Економіка та суспільство*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-50>
6. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 16. Квітень 2024 року. МОМ: сайт. 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
7. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/view>

8. Федченко К. Вигнані війною: як ВПО інтегруються у життя Кропивницької громади. URL: <https://dostup.com.ua/novini/vignani-vijnoyu-yak-vpo-integruyutsya-u-zhittya-kropivnickoyi-gromadi/> (дата звернення: 20.12.2024 р.)
9. Мороз О. Жінки-ВПО назвали ключові виклики у приймаючих громадах. URL: <https://www.rbc.ua/news/zhinki-vpo-nazvali-klyuchovi-vikliki-priymayuchih-1735058908.html>
10. Пуртова А. Глобальні тренди-2040: як Україні не запізнитися? URL: https://lb.ua/blog/anna_purtova/505992_globalni_trendi2040_yak_ukraini.html